

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ КУРС УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ЧАСІВ ГЕТЬМАНАТУ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО: ЗДОБУТКИ І ПРОРАХУНКИ

FOREIGN POLICY OF THE UKRAINIAN STATE DURING THE HETMANAT OF PAVLO SKOROPADSKY: ACHIEVEMENTS AND FAILURES

Лісогорова К.М., к.ю.н.,

доцентка кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Бершадська Д.Р., студентка III курсу факультету адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті висвітлено та проаналізовано окремі аспекти діяльності уряду Павла Скоропадського. Наведено й охарактеризовано ключові здобутки та прорахунки режиму Гетьманату в зовнішньополітичній діяльності на тлі буремного 1918 року, коли Україна перебувала на межі геополітичних інтересів Росії та європейських країн. Зокрема, визначено, що в той період закладено підвалини формування тісних зв'язків і ділового співробітництва Української Держави з європейськими країнами. Послідовно й системно встановлено дипломатичні відносини, окрім Німеччини та Австрії, зі Швейцарією, Болгарією, Польщею, Фінляндією, Туреччиною та багатьма іншими державами. З'ясовано, що серед здобутків зовнішньополітичного курсу режиму Гетьманату стало підписання попереднього мирного договору з більшовицькою Росією; визнання Української Держави повноправним суб'єктом міжнародних відносин: Україну визнали 30 країн, 10 із яких мали свої представництва в Києві, Україна також мала своїх представників закордоном у 23 країнах; курс на консолідацію українських етнічних територій: завдяки дипломатичним зусиллям до складу Української Держави була включена низка її територій тощо. Наголошено, що поряд із численними здобутками постають і вагомні прорахунки: відсутність чіткої зовнішньополітичної доктрини, хитке лавірування між співпрацею з Антантою, з одного боку, та Четверним Союзом – з іншого, недооцінка польської та румунської загроз тощо. Підтримувани Антантою, ці держави провадили очевидну антиукраїнську політику, але при цьому перебували в начебто «дружніх» економічних і торговельних відносинах, озброюючи власні армії та воєнізовані формування за допомогою військово-промислового потенціалу України. Підкреслено, що період Гетьманату Павла Скоропадського має стати повчальним уроком для сучасних гравців української політичної арени. Нині кожен українець має пам'ятати, що вагомим чинником збереження незалежності, розбудови державності й забезпечення наступництва національної ідеї є консолідованість нації та потужний захист від зовнішньої експансії.

Ключові слова: Українська Держава, Гетьманат, Павло Скоропадський, державотворення, зовнішня політика.

This article is devoted to analyzing and highlighting certain aspects of the government's activity during the Hetmanat of Pavlo Skoropadsky. Key achievements and failures of the Hetmanat regime in foreign policy activity are presented and characterized on the background of the 1918 year when Ukraine was on the verge of geopolitical interests of Russia and European countries. In particular, it was determined that during that period the foundations of close relations and business cooperation between the Ukrainian State and European countries were laid.

Diplomatic relations were established consistently and systematically, except Germany and Austria, with Switzerland, Bulgaria, Poland, Finland, Turkey, and many other countries. It is noted that among the achievements of the foreign policy course of the Hetmanat regime was the signing of a preliminary peace agreement with Bolshevik Russia; recognition of the Ukrainian state as a full-fledged subject of international relations – Ukraine was recognized by 30 countries, 10 of which had their representative offices in Kyiv and Ukraine also had their representatives abroad in 23 countries; course on consolidation of Ukrainian ethnic territories – thanks to diplomatic efforts a number of its territories were included into the Ukrainian state. It is emphasized that along with numerous achievements there are also some failures: absence of a precise foreign policy doctrine, a hesitation between cooperation with the Entente on the one hand and the Quadruple Alliance on the other, underestimation of Polish and Romanian threats, etc. Supported by the Entente, these states have pursued an anti-Ukrainian policy, but at the same time were in the seemingly “friendly” economic and trade relations, and armed their own armies and military formation with the help of the military-industrial potential of Ukraine. It was stressed that the period of Hetmanat of Pavlo Skoropadsky should become a lesson for modern players of the Ukrainian political arena. Now every Ukrainian should remember that the important factor of preserving independence, developing statehood, and ensuring the continuity of the national idea is the consolidation of the nation and strong protection from external expansion.

Key words: Ukrainian State, Hetmanat, Pavlo Skoropadsky, state-building, foreign policy.

Постановка проблеми. Українські традиції державотворення й дипломатії невинно розвиваються, а вироблення якомога ефективнішого внутрішньо- та зовнішньополітичного курсу й формування дієвого апарату управління триває. Задля уникнення стратегічних і геополітичних помилок і прорахунків цей процес має відбуватися з урахуванням історичного контексту та повчальних уроків минувшини. У межах цього питання можна провести певну аналогію Української Держави за гетьмана Павла Скоропадського й сучасної України після Революції Гідності в аспекті перебування України на межі геополітичних інтересів Росії та європейських країн. Цим зумовлена актуальність і значущість дослідження здобутків і прорахунків зовнішньополітичного курсу Української Держави за гетьмана Павла Скоропадського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам діяльності Гетьманату Павла Скоропадського присвячена низка праць фахівців у галузі історії і права. Діяльність Павла Скоропадського в контексті розробки ширших за обсягом тем вивчали Л.О. Воронько, О.Л. Копиленко,

Ю.В. Латиш, Р.Я. Пиріг, В.О. Рум'янцев та ін. Підсумки зовнішньополітичного курсу уряду тієї доби підбито в роботах таких дослідників, як Ю. Булгаков, Л.Є. Дещинський, Б.В. Левик та ін. У цих працях, які є надбаннями сучасної політико-правової думки, зроблена низка влучних та обґрунтованих висновків, що сприяють розумінню зовнішньополітичної діяльності Української Держави.

Мета статті полягає в здійсненні джерелознавчого дослідження зовнішньополітичного курсу Української Держави за гетьмана Павла Скоропадського та виокремленні ключових здобутків і прорахунків уряду тієї доби. Це дасть змогу дійти всебічного розуміння повчальних уроків минувшини, які постають актуальними для сучасної України в контексті розбудови державності й визначення стратегії зовнішньої політики.

Виклад основного матеріалу. Буремний 1918 рік уготовав для української державності чимало випробувань: в умовах глибокої політичної, економічної та соціальної кризи влада неодноразово переходила з одних рук в інші. 29 квітня 1918 року в Києві відбувся хліборобський з'їзд,

організований за ініціативою Союзу земельних власників, на якому Павла Скоропадського було обрано гетьманом України. Центральна Рада була розпущена, її політична доктрина відкинута, а вся повнота влади зосереджена в руках гетьмана. Попри те що період перебування Павла Скоропадського при владі був дуже коротким (усього сім з половиною місяців), він був насиченим плідними й інтенсивними державотворчими процесами [1, с. 60–61].

Перед дипломатичним корпусом Гетьманату стояла низка завдань і викликів, які стосувалися, зокрема, підписання мирного договору з Радянською Росією та закріплення на інституційному рівні умов мирного співіснування двох держав – Української та Російської, визнання Української Держави повноцінним суб'єктом міжнародних відносин, консолідації українських етнічних територій, а також вироблення чіткої зовнішньополітичної доктрини загалом [2, с. 69–73; 3, с. 3–5]. Розгляньмо, чи були досягнуті ці стратегічні цілі, з огляду на той факт, що аналіз та оцінка особистого внеску Павла Скоропадського у справі державотворення неможливі без урахування тих складних обставин, у яких опинилася Україна навесні 1918 року [4, с. 35].

Урядовці Центральної Ради розв'язували проблеми міжнародного представництва неписаними домовленостями й усними заявами, а не письмовими актами правового характеру. Зважаючи на це, одним із першочергових завдань Павло Скоропадський визначив вироблення послідовного курсу переведення на правові рейки всіх відносин усередині та ззовні держави [5, с. 5–6].

Попередній мирний договір із радянською Росією був укладений 12 червня 1918 року. Цим було започатковано широкий переговорний процес, на який в Українській Державі поклалися чималі надії. Українська сторона прагнула укласти фундаментальний договір, який би чітко врегулював подальше мирне співіснування двох окремих держав із чітко визначеними демаркаційними лініями, митною політикою та консульськими представництвами. Окрім цього, вона ставила собі за мету домогтися сплати репараційних платежів за завдану більшовицькою Росією агресію. Москва не вважала за доцільне укладати документ таких масштабів і закріплювати в ньому конкретні зобов'язання, а планувала обмежитися встановленням формальних дружніх відносин. До того ж вона умисно затягувала переговори, аби використати цей час для комуністичної пропаганди в Україні. Консенсус, досягнутий у ході переговорів, полягав у домовленості повернути біженців, припинити бойові дії, установити лінію розмежування військ із нейтральною зоною, а також відкрити українські представництва в Москві, Петрограді й інших російських містах. Делегація Росії відмовилася визнати право України на деякі етнічні українські території [2, с. 69].

Завдання щодо визнання Української Держави повноправним суб'єктом міжнародних відносин було виконано на високому рівні. За часів Гетьманату Україну визнали 30 країн, 10 із яких мали свої представництва в Києві. Україна також мала своїх представників закордоном у 23 країнах. Це дало змогу Українській Державі перейти до повноцінної побудови відносин з іншими країнами [2, с. 69]. Послідовно й системно було встановлено дипломатичні відносини, окрім Німеччини та Австрії, зі Швейцарією, Болгарією, Польщею, Фінляндією, Туреччиною та багатьма іншими державами [3, с. 3–4].

Важливим аспектом зовнішньої політики Гетьманату стало прагнення до консолідації всіх українських етнічних територій. Завдяки дипломатичним зусиллям до складу Української держави була включена низка територій, а саме: Гомельський повіт Могилевської губернії, Путивльський і Рильський повіти Курської губернії – до Чернігівщини (Суданський, Гайворонський, Білгородський, Корочанський), а також Валуйський повіт Воронежської губернії до Харківської губернії. Річицький,

Пінський і Мозирський повіти Мінської губернії було об'єднано в окремий округ (староство) у складі Української Держави. Уперше за останнє століття до української державно-політичної системи були інтегровані Холмщина, Підляшшя, а також 12 повітів Берестейщини. Конструктивно розв'язався територіальний спір із Донецьким урядом: до України відійшов Маріуполь з околицями. Завдяки активній зовнішній політиці Гетьманату громадсько-політичні кола Криму виявили бажання ввійти на правах автономії до складу Української Держави. І хоча входження півострова було юридично оформлене, проте остаточно гетьманська влада там не закріпилася через загострення військово-політичної ситуації. Було покладено початок багатообіцяючому українсько-румунському діалогу щодо українських земель Бессарабії (Акерманщини й Хотинщини), окупованих Румунією. Розроблялися й проєкти федеративного входження етнічно української Кубані до складу Української держави [3, с. 5–6; 5, с. 7–9].

У зовнішньополітичній сфері Павло Скоропадський намагався проводити незалежну зовнішню політику та зменшити вплив Німеччини на внутрішньоукраїнські справи [6, с. 206]. Однак конкретна зовнішньополітична доктрина, вироблення якої стало можливим з міжнародним визнанням Української Держави, на жаль, так і не була сформульована. Така хитка позиція простежується на прикладі спроб налагодити відносини то з Четверним Союзом, то з Антантою. Як результат, з одного боку, орієнтація Павла Скоропадського на країни Четверного Союзу не дала очікуваних результатів у питаннях відносин з іншими країнами й фактично позбавила Українську Державу власної армії; з іншого боку, відсутність міцних дипломатичних зв'язків між Українською Державою та країнами Антанти поставила під загрозу Гетьманат як форму організації державності на українських землях [5, с. 5–7; 7, с. 6–7].

Аналізуючи зовнішньополітичний курс Гетьманату, варто взяти до уваги, що уряд Павла Скоропадського недооцінив польської та румунської загроз для української державності. Підтримувані Антантою, ці держави провадили очевидну антиукраїнську політику, але при цьому перебували в начебто «дружніх» економічних і торговельних відносинах, озброюючи власні армії та воєнізовані формування за допомогою військово-промислового потенціалу України [2, с. 71].

Україна в той період перебувала на межі геополітичних інтересів Росії та європейських країн, а відтак питання прихильності режиму Гетьманату також є дискусійним. Сучасний український дослідник Р.Я. Пиріг, аналізуючи період Гетьманату 1918 року, зазначає про «недостатню «українськість» гетьманського правління. І спроби Павла Скоропадського зробити його більш національним не вдалися. Сенат більшістю голосів надав російській мові статус державної. Місцеве демократичне самоврядування фактично було знищене шляхом повернення до влади старої царської, антиукраїнської бюрократії. Судова адміністрація постійно наповнювалася правниками з Росії [8].

Перебуваючи в еміграції, Павло Скоропадський остаточно позбавився федералістських ілюзій і став переконаним націоналістом. На запрошення Українського союзу хліборобів-державників, створеного В'ячеславом Липинським і Сергієм Шеметом в еміграції, 1921 року повернувся в політику як репрезентант української трудової «дідичної» монархії та член Ради Присяжних Українського союзу хліборобів-державників [9, с. 679].

Висновки. Діяльність українського дипломатичного корпусу доби Гетьманату заклала підвалини формування тісних зв'язків і ділового співробітництва Української Держави з європейськими країнами. Серед здобутків зовнішньополітичного курсу Української Держави – підписання попереднього мирного договору з більшовицькою Росією, міжнародне визнання Української Держави, курс на консолідацію українських етнічних територій

тощо. Проте поряд із численними здобутками постають і вагомі прорахунки: відсутність чіткої зовнішньополітичної доктрини, хитке лавірування між співпрацею з Антантою, з одного боку, і Четверним Союзом – з іншого, недооцінка польської та румунської загроз тощо.

Нині кожен українець має пам'ятати, що наріжним каменем збереження незалежності, розбудови державності й забезпечення наступництва національної ідеї є консолідованість нації та потужний захист від зовнішньої експансії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Латиш Ю.В. Гетьман Павло Скоропадський: історичний портрет на тлі епохи. *Соціальна історія* : науковий збірник. 2008. Вип. III. С. 59–66.
2. Левик Б. Зовнішньополітичні орієнтири уряду Павла Скоропадського (за архівно-мемуарними матеріалами). *Схід*. 2017. № 4 (150). С. 69–74.
3. Дещинський Л.Є. Міжнародні зв'язки гетьманського уряду П. Скоропадського в період національної революції в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 634. С. 3–7.
4. Рум'янцев В.О. Павло Скоропадський в українському державотворенні (до 140-річчя з дня народження). *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1 (72). С. 34–43.
5. Воронько Л.О. Українське державотворення в добу Гетьманату 1918 року: роль та значущість діяльності П. Скоропадського. *Державне управління: теорія та практика*. 2016. № 1. С. 3–20.
6. Копиленко О.Л. Гетьманат, Українська Держава 1918. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; за ред. В.Я. Тація та ін. Харків : Право, 2016. Т. 1 : Історія держави і права України / за ред. В.Д. Гончаренка та ін. 848 с.
7. Булгаков Ю. Основні аспекти зовнішньополітичної діяльності Гетьманату Павла Скоропадського у висвітленні сучасних вітчизняних істориків. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Історія»*. 2009. Вип. 97. С. 4–7.
8. Пиріг Р.Я. Гетьманат Павла Скоропадського: сутність і форма державності. *Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постава, контрверсії* : матеріали Всеукр. наук. конф., 19–20 трав. 2008 р. URL: <http://coollib.com/b/256112/read>.
9. Рум'янцев В.О. Скоропадський Павло Петрович. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; за ред. В.Я. Тація та ін. Харків : Право, 2016. Т. 1 : Історія держави і права України / за ред. В.Д. Гончаренка та ін. 848 с.